

***Тема 1. Система
вищої освіти в
Україні,
тенденції та
перспективи
розвитку***

Як би Ви позначили зміни, ініційовані Болонським процесом?

Модернізація *(В.Журавський):*

- **удосконалення окремих елементів системи**

Реформа *(В.Кремень):*

- **суттєве удосконалення системи при збереженні попередньої якісної основи**

Революція

- прискорення темпів (на відміну від еволюції)
- об'єктивно необхідний перехід суспільства чи його підсистеми (освіти) на новий, якісно вищий ступінь розвитку
- “Розвиток” *(С.Ніколаєнко)*

План

- 1. Тенденції розвитку ВО
- 2. Проблеми розвитку ВО
- 3. Передумови входження України до Болонського процесу
- 4. Основні завдання щодо запровадження КМСОНП у навчальних закладах

Глобалізація в освіті

- У “постнаціональну” добу система національної освіти стає “мертвою, анахронічною, недоречною, раптово втрачає свій сенс”
(західноєвропейський політолог освіти Е.Грін)

Наслідки глобалізації

- Популяризація глобальних мультикультурних цінностей
- Посилення світового панування євроатлантичної культури
- Поява зарубіжних освітніх провайдерів
- Втрата національної культури та ідентичності

1. Характерні ознаки освіти у трьох типах цивілізації

Ознаки освіти	Суспільство		
	доіндустріальне	індустріальне	інформаційне
Мова викладання	Латинська і грецька	Державні мови	Англійська
Характеристика того, хто вчиться	Юнаки із еліти у віці 6 – 20 років	Юнаки і дівчата у віці 6 – 17 р.	Будь-хто у будь-якому віці
Джерело оплати	Батьки	Податкові надходження	Користувач
Організатор	Церква	Держава	Корпорації
Технології навчання	Репродуктивні	Творчі	Інтерактивні
Складач програми	Вчитель	Держава	Той, хто навчається

Класифікація культур (за Маргарет Мід)

Критерій – домінуючий суб'єкт, який генерує інформаційний і поведінковий потік у навчанні

Постфігуративна
діти вчаться у дорослих

Конфігуративна
діти і дорослі вчаться у своїх ровесників

Префігуративна
дорослі також вчаться у дітей

Три головні ознаки загальної кризи освіти

- ▣ *Т.Хюсен, Ф.Альтбах, Д.Джонстон:*
- ▣ – криза соціалізації
- ▣ – розрив між освітою і культурою
- ▣ – відставання освіти від науки

Основна мета Болонського процесу і впровадження навчальної системи ECTS:

створення європейського простору вищої освіти як засобу підвищення мобільності та працевлаштованості студентів

Тенденції розвитку освіти

1.1. Збільшення контингенту ВШ

- ▣ Є понад 11 тис. вищих закладів освіти (ВЗО) і понад 65 млн. студентів у них, що не задовольняє потреб сьогодення
- ▣ За 30 років (1950–1980) кількість університетів зросла більше, ніж за 11 століть попередньої історії (з 753 до 1854 рр.)

Вища освіта України

- ▣ **846 ВНЗ**
- ▣ **2,5 млн. студентів**
- ▣ **345 ВНЗ III – IV рівнів акредитації, з них – 121 недержавної форми власності**
- ▣ **197 університетів**

1.2. Подовження обов'язкової освіти

- «виштовхування» на виробництво молоді без високого рівня знань і необхідної кваліфікації гарантує їм:**
- долю й платню аутсайдерів**
  - формує з них прошарок потенційно незадоволених, отже, небезпечних для суспільної стабільності осіб**

1.3. Урізноманітнення ВНЗ

- «бінарна» (університетська і спеціальна) система вищої освіти – Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Ірландія, Нідерланди, Норвегія, Німеччина, Франція, Швейцарія та ін.
- «унітарна» система вищої освіти – Австрія, Італія, Іспанія, Фінляндія, Швеція, Польща
- «інтегровані» університети – Швеція та Іспанія

1.4. Розширення навчання за кордоном

- лише 1 студент із 50 отримує вищу освіту поза межами рідної країни
- темпи збільшення числа студентів-іноземців лишаються досить високими за рахунок вихідців з Азії (подвоєння чисельності кожні 4–5 років)
- а прийом за кордоном громадян Середнього Сходу, Латинської Америки й Африки зменшився

Країни, що «імпортують» студентів

- США – 32 %
- Великобританія – 16 %
- Німеччина – 13 %
- Франція – 11 %
- Австралія – 8 %
- Японія – 3 %, Канада, Іспанія, Австрія, Швейцарія, Італія – по 2 %
- інші – 6 %

Відсоток іноземних студентів щодо всієї кількості студентів

- Швейцарія – 16 %
- Австралія – 12,2 %
- Австрія – 11,8 %
- Великобританія – 11,5 %
- Німеччина – 8,1 %
- Франція – 7,7 %. Данія – 6 %, Ірландія – 4,9 %, Швеція – 4,3%, Канада – 3,9 %, Нова Зеландія – 3,8 %, США – 3,5 %, Норвегія – 3,4 %, Чехія – 2,9 %, Фінляндія – 1,9 %. Іспанія – 1,8 %, Польща – 0,8 %

1.5. Розширення завдань ВНЗ

- 1) сформувати нечисленну еліту і підготувати її до виконання відповідальних функцій в управлінні й культурі
- 2) створення і накопичення наукової інформації і підготовка науковців
- 3) підготовка до варіативної діяльності, для якої суттєвіші не стільки фундаментальні знання, скільки набуті вміння і навички, здатність на дії у змінних умовах з безперервним застосуванням інновацій

Нові завдання ВНЗ

- 4) надання експертних та інших послуг усім зацікавленим у цьому виді науково-технологічної продукції підприємствам, установам і особам
- 5) формування системи неперервного навчання і перепідготовки, зумовленої надто швидким подвоєнням обсягу наукової і технологічної інформації та постійними змінами на ринку праці
- 6) включення у програми регіонального розвитку, сприяння соціальному вирівнюванню і вибіркова освітня допомога певним суспільним групам (вигнанцям, емігрантам, національним меншинам)

1.6. Розширення взаємодії ВШ і промисловців

- **Виникають технополіси, технопарки**
- фірми вкладають досить великі гроші у створення «принади» для потрібних фахівців (співробітників та викладачів ВЗО)
- будують якісне житло й готелі
- допоміжні споруди (школи, басейни тощо)
- дороги й засоби зв'язку зі світом
- приміщення для лабораторій і дослідне виробництво
- пропонують співробітництво на вигідних фінансових умовах

1.7. Розвиток приватних ВНЗ

- ▣ В Україні істотне зростання (приріст прийому майже на 9%) спричинене появою понад 123 недержавних закладів з контингентом близько 60 тис. студентів, а також швидким збільшенням прийому молоді в державні ВЗО на платне навчання

2. Проблеми:

2.1. Кредит – засіб уніфікації навчальних систем

**на правовому рівні має
вирішитися питання щодо
обсягу інваріантної частини
навчальних планів і програм
(наприклад, 70 %)**

2.2. Подолання перешкод для вільного пересування студентів і викладачів

**Необхідні заходи стосовно
оволодіння студентами
однією-двома іноземними
мовами**

2.3. Проблема оптимального співвідношення аудиторного навчання і самостійної роботи

Потребує серйозних психолого-педагогічних досліджень

2.4. Втрата молодих науковців

- ▣ багаті країни (насамперед, США, Канада і Велика Британія) намагаються залишити у себе ту молодь з інших країн, яка виявила непересічні здібності до наукової роботи під час навчання чи стажування в їхніх ВЗО
- ▣ «загарбницькі» плани легше реалізуються в умовах погіршення економічної ситуації в країнах-донорах

2.5. Порівняння навчальних систем

- 1) немає країн з однаковою системою ВО
- 2) жодний досвід не можна запозичити та перенести на ґрунт України без його суттєвої трансформації
- 3) вища школа віддзеркалює:
  - – історичні умови становлення нації та країни (Бельгія, Нідерланди, Швеція, Канада, США)
  - – зміни суспільного ладу революційним шляхом (Франція, Іспанія, Туреччина)
  - – традиції та відповідні цінності суспільства (Англія, США, Японія)

2.6. Взаємне визнання дипломів

- 12-річне навчання у школі
- Двосторонні домовленості у європейських країнах
- Єдині стандарти ВШ
- Узгодження рівнів – бакалавр, магістр, доктор

2.7. Покращення системи кваліфікаційного забезпечення вищої освіти

- Створення системи «вимірювання» всіх рівнів освіти
- порівняння її характеристик з європейськими та іншими зразками
- вироблення обґрунтованих рекомендацій по черговості й глибині заходів
- які б давали змогу виправити недоліки й істотно покращити нашу освіту з урахуванням власних можливостей

2.8. Контроль якості освіти

- на Празькому самміті (2001) було вироблено рекомендації:
- 1) система оцінки якості ВО повинна мати подвійний характер, тобто бути ініційованою як «зверху» – з боку держави, так і «знизу» – з боку ВНЗ
- 2) активну участь у цьому процесі повинні відігравати студенти як члени академічної спільноти і як споживачі освітніх послуг
- 3) функції перевірки якості освіти полягають як у її оцінці, так і в допомозі щодо розвитку ВНЗ

Рекомендації Празького самміту

- 4) правила та результати оцінки якості ВО повинні мати відкритий характер
- 5) процедури оцінки якості ВО не повинні приводити до зайвої її стандартизації (Стандарти освіти повинні мати мінімальний і динамічний характер)
- 6) процеси оцінки якості не повинні суперечити тенденції до диференціації ВО
- 7) оцінка якості не повинна перетворюватися на важкий тягар для ВНЗ, на *Virus akkreditis*, як його влучно назвали німецькі освітяни

2.9. Удосконалення персоналу

-
- ВНЗ, що використовують «чужі» книги, посібники, програми, готують випускників до роботи в чужих країнах, бо студенти:
    - 1) не усвідомлюють проблем своєї країни
    - 2) не вміють їх правильно оцінити
    - 3) не схильні вирішувати місцеві проблеми
    - 4) постійно посилаються на вищі авторитети вчених інших країн
    - 5) намагаються друкуватися в закордонних виданнях
    - 6) мріють працевлаштуватися за кордоном

Професійні вимоги до фахівців

- – має усвідомлювати, що життєвий термін професій, спеціальностей суттєво скорочується і необхідно змінювати спеціалізацію декілька разів (3–7 за різними джерелами) за трудове життя
- – здатність навчатися
- – готовність до спілкування
- – здатність вижити під час змін
- – вміння творчо оволодівати новими ситуаціями

3. Передумови входження України до Болонського процесу

- **адаптація законодавства**
- **структурні зміни освіти**
- **запровадження у систему вищої освіти Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (ECTS)**
- **проведення педагогічного експерименту щодо запровадження КМСОНП у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації**
- *17.05.05 на самміті керівників освіти країн Європи у Норвегії міністр освіти і науки України поставив підпис під Болонською угодою*

4. Основні завдання щодо запровадження КМСОНП

- ▣ 1) розробка **структурно-логічних схем** підготовки фахівців за усіма напрямками та спеціальностями
- ▣ 2) запровадження **модульної системи** організації навчального процесу, системи тестування та **рейтингового оцінювання** знань студентів

Запровадження КМСОНП

- ▣ 3) організація навчального процесу на базі програм навчання, які формуються як набір залікових **кредитів**
- ▣ 4) введення **граничного терміну навчання** за програмою навчання, включаючи граничний термін бюджетного фінансування

Запровадження КМСОНП

- ▣ **5) створення нового покоління галузевих стандартів вищої освіти**
- ▣ **6) розроблення індивідуальних графіків навчального процесу з урахуванням особливостей кредитно-модульної системи організації навчального**

Запровадження КМСОНП

- ▣ 7) зарахування на навчання до вищого навчального закладу тільки за **напрямами** підготовки
- ▣ 8) вдосконалення наявного та створення нового навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного **забезпечення навчання** в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу

Запровадження КМСОНП

- ▣ 9) формування **програм навчання** усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів на основі освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників та освітньо-професійних програм підготовки, які передбачають можливі зміни співвідношення обсягів кредитів освітньої та кваліфікаційної складових підготовки
- ▣ 10) введення інституту викладачів-**кураторів** індивідуальних програм

Курси із запровадження вимог Болонського процесу (2003/2004 н.р.)

- Уманській філії Черкаського кооперативного економіко-правового коледжу,
- Надвірнянському коледжі Івано-Франківської області,
- Краматорському машинобудівному коледжі Донбаської державної машинобудівної академії,
- Житомирському кооперативному коледжі бізнесу і права,
- Івано-Франківському базовому медичному училищі,
- Чернівецькому кооперативному економіко-правовому коледжі,
- Одеському державному коледжі економіки та менеджменту торгівлі,
- Житомирському державному агротехнічному коледжі,
- Луцькому кооперативному технікумі,
- Білгород-Дністровському кооперативному технікумі,
- Бобровицькому державному агро економічному технікумі Чернігівської області

Курси на базі коледжів, технікумів, училищ (2004/2005 н.р.)

- Лохвицькому технологічному технікумі
Полтавської державної аграрної академії,
- Лохвицькому медичному училищі Полтавської
області,
- Хмельницькому кооперативному технікумі,
- Коломийському медичному училищі ім. І.Я.Франка
Івано-Франківської області,
- Калуському хіміко-технологічному технікумі Івано-
Франківської області,
- Кременчуцькому льотному коледжі Національного
авіаційного університету,
- Житомирському комерційному технікумі

В Україні експериментально запроваджено:

- двоступеневу систему ВО**
- систему залікових одиниць (кредитів) для вимірювання кількісних показників навчального процесу**
- систему акредитації та аудиту якості освіти на національному рівні**
- удосконалено додаток до диплома**

Побажання

- Шановні слухачі!
- Будьте сподвижниками цих змін у вищій школі
- А значить – справжніми патріотами України!